

Барсукова Леся Андріївна,
*вчитель початкових класів,
вищої кваліфікаційної категорії,
звання «Старший учитель»
Коростенського міського ліцею №2 імені В. Сингаївського
Житомирської області*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним з основних завдань сучасної школи є підвищення якості навчання. Але світ, в якому ми живемо, дуже складний. І гармонійне життя в ньому вимагає від особистості належного рівня соціальних знань, умінь, навичок, виробленої ціннісної позиції, тобто вимагає від неї набуття соціальної компетентності.

Ключова соціальна компетентність – це система знань, умінь, ставлень, ціннісних орієнтацій та поведінкових компонентів, необхідних для існування в соціумі [1; с. 46].

При цьому соціальна компетентність передбачає як достатній рівень вміння будувати партнерські стосунки, здатності до кооперації на рівноправній основі, так і достатній рівень комформності, аби не йти в розріз з вимогами суспільства .

Соціальна компетентність вимагає від особистості як принциповості, вміння відстояти власну думку, протистояти небажаному впливу, так і толерантності, і вміння пристосовуватися, і, більш того, ефективно діяти в соціальних умовах, що постійно змінюються; вимагає як досить високого рівня оптимізму, що надає віру в успіх, так і достатнього рівня песимізму, який надає змогу реально оцінити себе та свої знання, щоб уникнути зайвої ейфорії, змушує ліквідувати прогалини в знаннях та вміннях, що

гальмують справу. Тому на сьогоднішній день ця тема є досить актуальною.

Молодший шкільний вік - це перший період системного залучення дитини до життя в суспільстві. Саме в цей період відбувається ціла низка особистісних утворень, необхідних для формування соціальної компетентності. За твердженням Н. Бібік, соціальна компетентність передбачає здатність жити в соціумі (ураховувати інтереси й потреби різних груп; дотримуватись соціальних норм і правил; співпрацювати з різними партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати коло питань на перетині всієї системи соціальних відносин суспільства і людини. Для успішної соціалізації молодших школярів потрібні такі умови, які б забезпечували їм можливість критично переосмислювати і відбирати те, що пропонує соціум. Головне – це набуття учнем соціального досвіду, який буде впливати на його дії, вчинки, на формування його бажань та інтересів, спрямовувати або стримувати його активність, тобто впливати на свідомість [2; с. 4].

Шляхи реалізації соціальної компетентності:

- здійснення системи класних і позакласних виховних заходів;
- використанням активних видів роботи, методів і прийомів, наповнених цілеспрямованою вмотивованою активною діяльністю учнів спільно з батьками та представниками громадськості;
- створення та впровадження моделі класного самоврядування;
- співпраця з групою продовженого дня;
- здійснення соціальних проектів (індивідуальних і колективних);
- організація тісної взаємодії у трикутнику «вчителі – учні - батьки»;
- проведення моніторингових досліджень.

Одним з найперспективніших шляхів формування в учнів соціальної компетентності є застосування активних форм і методів навчання, впровадження яких забезпечує поєднання активної інтелектуальної і практичної діяльності дітей: етичні бесіди з елементами інсценізації,

драматизації, ігри, аналіз ситуацій морального змісту, власного досвіду, система тренінгових вправ, колективні творчі справи. При цьому важливо опиратися на емоції дітей. Це дає можливість учням відчувати духовне задоволення від гарного вчинку, зрозуміти наскільки принижує людину негідна поведінка, які гіркі переживання виникають у того, кому нанесли образу. Для того, щоб засвоєні учнями соціальні знання не залишалися на рівні формальної обізнаності з нормами поведінки, а втілювалися в життя, на уроці варто створити такі ситуації, щоб дитина відчула необхідність застосувати знання на практиці, збагачувала свій практичний досвід [3; с.49].

Активні форми і методи навчання та виховання дозволяють вирішувати наступні завдання:

- активне включення кожного учня в процес засвоєння учбового матеріалу;
- підвищення пізнавальної мотивації;
- формування навичок успішного спілкування (уміння слухати і чути один одного, вибудовувати діалог, ставити питання на розуміння);
- розвиток навичок самостійної учбової діяльності: визначення провідних і проміжних завдань, уміння передбачати наслідки свого вибору, його об'єктивна оцінка;
- виховання лідерських якостей;
- уміння працювати з командою і в команді;
- переймати на себе відповідальність за спільну і власну діяльність по досягненню результату.

У своїй діяльності використовую технологію групової роботи, яка поряд із традиційними методами дозволяє істотно поліпшити якість навчання. Переважну роль у роботі надаю такому методу, як робота в невеликих групах (4-8 осіб), коли учні взаємодіють, вирішуючи колективну задачу. Спільна робота в невеликих групах формує якості соціальної й особистісної компетентності, а також уміння дружити [5; с. 6].

Активним засобом розвитку соціальної компетентності учнів є створення та впровадження моделі класного самоврядування. Ще з першого класу учні – матроси, на чолі з вчителем - капітаном корабля «Білі вітрила», мають свої доручення, які розкривають їх здібності, потенціал, розвивають відповідальність, самостійність, комунікабельність.

Використання діагностичної карти особистості учня дозволяє відобразити рівень сформованості соціальної компетентності кожного учня, його провідних базових якостей (табл. №1).

ДІАГНОСТИЧНА КАРТА УЧНЯ

№ п/п		
1.	Стан здоров'я	
2.	Тип сімейного виховання	
3.	Успішність	
4.	Захоплення	
5.	Зайнятість в гуртках	
6.	Основні досягнення	
7.	Основні недоліки	
8.	Активність, поведінка	
9.	Виконання доручень	
10	Виховні завдання	

Табл. № 1

Для того, щоб, окрім класного керівника, ніхто не зміг прочитати про негативні якості й недоліки учня, необхідно зашифрувати деякі дані про учнів. Наприклад, Б – благополучна родина, НБ – неблагополучна; ЧХ – часто хворіє, З – практично здоровий, ПЗ – поганий зір; НР – неврівноважений; СН – схильний до неправди тощо. 10 графа – виховні завдання формуються на основі результатів узагальнення даних діагностичної карти.

У своїй роботі використовую багато цікавих і творчих завдань ігрового спрямування, що сприяють розвитку соціальної й особистісної компетентності учнів. Гра – це школа спілкування дитини. Наведу приклади:

Гра «Відгадай потребу». Учням надаються картинки із зображенням різних потреб (сюжети казок). Учитель читає уривок, діти відгадують потребу .

Гра «Причина – наслідок». Зачитую проблемну ситуацію, діти мають назвати можливі наслідки і, навпаки, називаю наслідок , а діти визначають причини. Що могли призвести до цього.

Гра «Знайди вихід». Зачитую ситуацію невдач. Проблем різних персонажів. Пропоную допомогти їм знайти вихід.

Гра «Яку фірму можна відкрити?» використовується на уроках трудового навчання. Дітям пропоную зображення інструментів, а вони визначають сферу їх застосовування .

Гра «Майстер Шеф». Діти об'єднуються в групи за допомогою вправи «Овочевий салат». Кожна група допомагає тваринці зліпити якомога більше овочів з пластиліну.

Гра «Що? Де? Коли?». Її проводжу на уроках з курсу «Основи здоров'я». Одержавши запитання чи завдання, учасники гри протягом однієї хвилини висловлюють різноманітні гіпотези, дискутують, віддаючи перевагу тій чи іншій ідеї, а по закінченню часу пропонують свою відповідь як єдине рішення.

Такі завдання сприяють вмінню правильно орієнтуватися у різних життєвих ситуаціях, діловитості, підприємливості, толерантності, людяності.

На мою думку, ще однією з форм класної та позакласної роботи, яка сприяє формуванню соціальної компетентності учнів, є театралізація. Театральна діяльність дає молодшому школяру можливість проживати

різні життєві ситуації, допомагає створювати умови для виховання особистості, кращого пізнання себе й соціуму, робить адекватною соціальну поведінку дитини [4;с.12].

У навчально-виховному процесі використовую наступні блоки: «Тиждень казки», «Подорож у світ театру», «Народні ігри», «Народний календар», «Свята і традиції мого народу», створення відеороликів. У даних блоках велика увага приділяється використанню різноманітних видів діяльності. Це гра, театралізація, етюди, вправи, творчі завдання, які необхідні для глибокого засвоєння матеріалу. Будує навчання так, щоб учні включалися в творчий процес. А саме розучували жанри української усної народної творчості, народні ігри, виготовляли реквізит, декорації до вистав та приймали участь у святах на основі народних традицій, конкурсах.

Особливу увагу звертаю на вміння дітей передавати настрій, душевний стан героїв. Для того, щоб учні краще оволодівали засобами емоційної виразності (інтонація, міміка, жести, характерні рухи, поза, хода), доцільно використовувати ігрові вправи: «Різна хода», «Який звір?», «Дід і баба», «Хто я?», а також вправи такого типу.

На уроці трудового навчання при роботі з пластиліном граю з дітьми в «Театр пластилінових ляльок». Це програвання ролей казкових героїв або персонажів, придуманих самими дітьми.

Метод казкотерапії – використання казок для розвитку особистості, творчих здібностей дітей. У казці можна знайти повний перелік людських проблем і шляхи їх вирішення. Читаючи казки, людина накопичує власний «банк життєвих ситуацій».

Складання казки і її показ розвиває дитячу уяву, творче мислення. Наприклад, на уроці основи здоров'я «Формула здоров'я» використала ігрову вправу «Лист хворому». Мета: вчити дітей надавати підтримку близьким, виховувати добре ставлення до однолітків, виховувати милосердя. А ігрова вправа «Лист зайчика», «Чому я такий?» вдало

застосовула на уроці навчання грамоти. Розвиток мовлення «Мої друзі». Діти самі вирішують, що їм розповісти про свої позитивні або негативні якості. Формується самооцінка особистості. На уроці навчання грамоти «Лисеня йде до школи» у 1 класі зацікавила школярів ігровою вправою «Чарівні окуляри». Мета: допомогти дитині побачити в кожній людині позитивні риси характеру.

З досвіду роботи відомо: діти добре сприймають діалогічне мовлення, взаємодію між персонажами. З цією метою можна збільшувати кількість дійових осіб. Кожна дитина пробує себе в ролі різних персонажів, дітям надається свобода вибору. Необхідно звертати увагу на формування у дітей звички приязно ставитися одне до одного, надавати допомогу, рахуватися з колективом.

Традиційним стало знімання відеороликів на певну тему. В канікулярний період було відзнято ролик «Подих весни», де показано процес створення з дітьми спільної композиції на дошці. Відеоролик з енергозбереження «Ми змогли! І ви зможете!» зайняв I місце серед шкіл міста. Позитивним в цій роботі є те, що активно підключаються батьки, громадськість, які виступають у ролі операторів, консультантів, вболівальників.

Досвід роботи дає можливість мені констатувати, що впровадження системи самоврядування у класному колективі, використання інноваційних технологій, створення моделі формування соціальної компетентності молодших школярів, діагностичної карти особистості учня, яка відображає рівень сформованості соціальної компетентності кожного учня, його провідних базових якостей, за допомогою засобів театралізації, відеозйомки, народної творчості, гри, казкотерапії. Застосовуючи діяльнісні методи навчання та дієві форми роботи, прищеплюю дітям доброту, повагу один до одного, розвиваю здатність до співпраці, толерантні стосунки та згуртовую колектив класу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байбара Т. Компетентнісний підхід у початковій ланці освіти / Байбара Т. // Початкова школа. - 2010.-№ 8.-с.46-50.
2. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результаті початкової освіти /Бібік Н.//Початкова школа. -2010. -№9. - с.1-4.
3. Пономарьова Т. Реалізація компетентнішого підходу в навчанні молодших школярів./ Пономарьова Т. //Початкова школа. -2010. -№12. - с.49-50
4. . Роллан Р. Народный театр / Перевод под ред. А.А. Франковского // Собр. соч. – Л.: Кооперат. изд-во "Время", 1932. – Т. 12. – С. 7-101.
5. Савченко О. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу/Савченко О. // Початкова школа. - 2009. -№8. - с. 1-6